

Література

Арнольд И. В. Основы научных исследований в лингвистике / И. В. Арнольд: Уч. пособие. – М.: Высшая школа, 1991. – 140 с. Гак В.Г. К типологии лингвистических номинаций / В.Г.Гак // Языковая номинация (общие вопросы). – М.: Наука, 1977. С. 230–293. Кодухов В. И. Общее языкознание / В. И. Кодухов: Учебник – Изд. 4-е. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2011. – 304 с. Колянский Г. В. Некоторые вопросы семантики языка в гносеологическом аспекте / Г. В. Колянский // Принципы и методы семантических исследований. – М.: Наука, 1976. – С. 5 - 81. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства: Підручник для студ. філолог. спеціальностей вищих закладів освіти / М. П. Кочерган – К.: Академія, 2000. – 368 с. Кубрякова Е. С. Номинативный аспект речевой деятельности / Е. С. Кубрякова – М.: Наука, 1986. – 160 с. Кубрякова Е.С. Особенности речевой деятельности и проблемы внутреннег лексикона / Е.С.Кубрякова // Человеческий фактор в языке. Язык и картина мира. – М.: Наука, 1991. – С.141–172. Кунин А.В. Курс фразеологии современного английского языка / А.В.Кунин. – М.: Высшая школа, 1986. – 336 с. Лайонз Дж. Лингвистическая семантика: Введение / Джон Лайонз // Пер. с англ. под общ. ред. И. Б. Шатуновского – М.: Языки славянской культуры, 2003. – 400 с. Никитин М. В. Курс лингвистической семантики / М. В. Никитин: Уч. пособие. – С.-Петербург: Научный центр проблем диалога, 1996.–760 с. Пименова М.В. Методология концептуальных исследований / М.В.Пименова // Антология концептов / под ред. В.Н.Карасика, И.А.Стернина. – М.: Гнозис, 2007. – С. 14-16. Попова З. Д., Стернин И. А. Когнитивная лингвистика / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – М.: АСТ: Восток-Запад, 2007. – 314 с. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми / О. О. Селіванова: Підручник. – Полтава: Довкілля, 2008. – 712 с. Селиверстова О. Н. Труды по семантике / О. Н. Селиверстова. – М.: Языки славянской культуры, 2004. – 960 с. Сусов И. П. Введение в языкознание/ И. П. Сусов: учеб. для студентов лингвистич. и филологич. специальностей. – М.: АСТ: Восток-Запад, 2007. – 379 с. Телия В. Н. Семантика связанных значений слов и их сочетаемости / В.Н. Телия // Аспекты семантических исследований [отв. ред. Н. Д. Арутюнова и А. А. Уфимцева] – М.: Наука, 1980. – С. 250 - 319. Телия В.Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты /В.Н.Телия – М.: Языки русской культуры, 1996. – 288с. Уфимцева А. А. Типы словесных знаков / А. А. Уфимцева. – Изд. 2-е, стереотип. – М.: Едиториал УРСС, 2004. – 208 с. Уфимцева А. А. Семантика слова / А. А. Уфимцева // Аспекты семантических исследований – М.: Наука, 1980. – С. 5 - 80. Evans V. Towards a cognitive compositional semantics: An overview of LCCM theory / Vyvyan Evans // Further Insights into Semantics and Lexicography / Ed. by Ulf Magnusson, Henryk Kardela and Adam Glaz. – Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2007. – P. 11 - 42.

УДК 811.161.'23

ЛИТВИН О. Л.

(Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки)

ЛЕКСИЧНЕ НАПОВНЕННЯ КАТЕГОРІЇ АНТОНІМІЇ (ЗА ДАНИМИ АНГЛОМОВНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ПРАЦЬ)

Статтю присвячено проблемі лінгвістичної категоризації, а саме наповненню та структурі лексичної категорії антонімії в англійській мові. Дослідження проведено на матеріалі англомовних монографій, підручників та лінгвістичних енциклопедій, з яких вибрано ілюстративний матеріал. Кількісні підрахунки дозволили виявити як загальну кількість вжитих пар антонімів, так і їхній розподіл у структурі відповідної категорії. Зроблено висновок про неоднорідність структури розглянутої лексичної категорії, а також виявлено найбільш типові для англійської мови пари.

Ключові слова: лінгвістична категорія, категоризація, структура категорії, антонімія, антоніми.

Литвин О. Л. Лексическое наполнение категории антонимии (по данным англоязычных лингвистических работ). Статья посвящена проблеме лингвистической категоризации, а именно наполнению и структуре лексической категории антонимии в английском языке. Исследование проведено на материале англоязычных монографий, учебников и лингвистических энциклопедий, из которых выбрано иллюстративный материал. Количественные подсчеты позволили выявить как общее количество употребленных пар антонимов, так и их распределение в структуре соответствующей категории. Сделан вывод о неоднородности структуры рассматриваемой лексической категории, а также выявлены наиболее типичные для английского языка пары.

Ключевые слова: лингвистическая категория, категоризация, структура категории, антонимия, антонимы.

Lytvyn O. L. Lexical content of the category of antonymy (based on a selection of English-language linguistic works).

This article focuses on the problem of linguistic categorization, and in particular on the structure and the content of the lexical category of antonymy. The research was conducted using material from monographs, textbooks and linguistic encyclopedias written in English, and illustrative examples were selected from these sources. Quantitative calculations enabled us to identify the total number of pairs of antonyms which occurred in these sources (as examples), and to describe their distribution within the respective category. A conclusion was drawn regarding the heterogeneity of the structure of the lexical category which was being researched, and the most typical pairs in the English language were identified.

Key words and phrases: linguistic category, categorization, structure of the category, antonymy, antonyms.

Категоризація належить до важливих когнітивних процесів, що відбуваються у нашій свідомості. Цей процес полягає у визначенні спільних рис певних об'єктів, а також у виробленні для цієї спільності мисленням певного узагальнюючого поняття [Попова, Стернин 2007, с. 127]. Категорія визначають як одну з пізнавальних форм мислення людини, що дозволяє узагальнювати досвід мовця та здійснювати його класифікацію [КСКТ

1996, с. 45]. На сучасному етапі недостатньо уваги дослідників приділено штучним категоріям, які складаються з абстрактних елементів, що виникають у свідомості мовців як результат їх пізнавальної діяльності. Серед них і важливі лексичні категорії (синонімія, антонімія, конверсія, гіпонімія тощо). Цим визначено **актуальність** нашого дослідження.

Метою даного дослідження є аналіз масиву лексичних одиниць, що входять в антонімічні пари, використані як приклади в англомовних лінгвістичних працях, і окреслення структури цього масиву. Поставлена мета передбачає розв'язання наступних **завдань**: 1) вибрати антонімічні пари, подані як ілюстративний матеріал, з англомовних монографій, підручників, лінгвістичних енциклопедій; 2) провести їх семантико-функціональний аналіз; 3) за допомогою статистичного методу окреслити частотність використання поданих пар та побудувати структуру (насамперед окреслити центральну зону) лексичної категорії антонімії за даними лінгвістичних праць.

Об'єктом дослідження є антонімічні пари, подані в ролі ілюстративного матеріалу в англомовних лінгвістичних працях. **Предметом** дослідження є наповнення та структура лексичної категорії антонімії, зокрема центральна зона цієї категорії, побудована на основі даних лінгвістичних джерел.

Відношення антонімії – це один з найважливіших видів системно-семантичних зв'язків між мовними одиницями. Проблему антонімії на матеріалі різних мов вивчали Дж. Лайонз, Ю. Апресян, В. Комісаров, Л. Введенська, Е. Родичева, Л. Новіков, А. Толстая, О. Тараненко, В. Русанівський, Н. Бобух та ін. Враховуючи особливості та характер функціонування антонімів, Л. Новіков визначає лексичну категорію антонімії як «семантичне відношення протилежних значень, що виражається формально різними словами (ЛСВ), які реалізують в тексті функцію протиставлення та інші зв'язані з нею функції. Два (або більше) ЛСВ є антонімами, якщо у них різні знаки (лексеми) і протилежні значення (семемі)» [Новіков 1982, с. 247]. Елементарною одиницею антонімічного протиставлення виступає лексико-семантичний варіант слова. Дослідники наголошують, що антонімія є «не лише внутрішнім системним явищем, але й однією з універсальї лексичної системи мови у цілому» [Пестова 2014, с. 20].

Кожний лінгвіст, який присвячує свої роботи лексичним категоріям, підбирає певний мовний матеріал в якості прикладів, який, на його думку, найкраще ілюструє ці явища. У тринадцяти обстежених лінгвістичних працях ми виявили загалом 423 пари антонімів, які були вжиті як ілюстративний матеріал. Зауважимо, що найбільше ілюстративного матеріалу було подано у монографії британського лінгвіста А. Круза (92 антонімічні пари, що становить 21,75% усіх прикладів) [Cruse 1987], а найменше в «Кембриджській енциклопедії англійської мови» Д. Крістала (7 антонімічних пар – 1,65% прикладів) [Crystal 2003].

Вибрані антонімічні пари ми класифікували за різними критеріями: семантичним, лексико-семантичним та формально-структурним.

Розглянемо семантичні типи поданих у лінгвістичних працях антонімів докладніше. При аналізі спиратимемося на класифікацію, яка є найбільш поширеною серед дослідників [Українська мова: Енциклопедія 2004, с. 28]. Зокрема, за семантичним критерієм прийнято виділяти чотири типи антонімів: градуальні, комплементарні, векторні та координатні.

Серед ілюстративного матеріалу найбільшою є група градуальних антонімів. Загалом їх виявлено 196 пар, що становить майже половину всіх поданих у лінгвістичних працях прикладів (46,34%). Підкреслимо, що практично вся група градуальних антонімів (88,8%) представлена прикметниками. Їх було подано 174 пари. Значно менший відсоток у групі склали дієслова (5,1%), прислівники (4,08%) та іменники (1,53%). Сюди також відносимо і єдину виявлену пару займенників *all – none*. Зазначимо і той факт, що більше 95% пар градуальних антонімів є різнокореневими. Лише 9 пар антонімічних лексем мали спільнокореневі члени. Серед них *attractive – unattractive, fertile – infertile, formal – informal, happy – unhappy*.

Оскільки передусім нас цікавить частотність використання пар антонімів, ми звернулися до кількісних підрахунків. Серед використаних лінгвістами градуальних антонімічних пар в якості прикладів пара *hot – cold* виявилась найбільш повторювальною. Вона трапилась у дванадцяти з тринадцяти джерел. Антонімічна пара *good – bad* була згадана у

дев'яти джерелах. Пара лексем *tall – short* була використана вісім разів, а пара *long – short* була вжита у семи джерелах. У шести працях були подані дві пари: *big – small* та *old – young*. По п'ять разів були згадані сім антонімічних пар. Це прикметникові пари *clean – dirty*, *high – low*, *large – small*, *thick – thin*, *warm – cool*, *wide – narrow* та одна дієслівна *love – hate*. У чотирьох джерелах були подані такі шість антонімічних пар: *beautiful – ugly*, *big – little*, *black – white*, *deep – shallow*, *fast – slow*, *rich – poor*. Пари лексем *clever – stupid*, *happy – sad*, *happy – unhappy*, *old – new*, *sweet – sour* були згадані по три рази. Лише у двох лінгвістичних працях трапились такі дев'ять пар антонімів: *cruel – kind*, *easy – difficult*, *expensive – cheap*, *fat – thin*, *fresh – stale*, *heavy – light*, *near – far*, *polite – rude*, *wet – dry*. Зазначимо, що 56 пар (28,57%) градуальних антонімів виявились неповторюваними, тобто трапились в обстеженому матеріалі лише по одному разу. Сюди належать пари *adore – despise*, *ferocious – meek*, *frequently – rarely*, *great – small*, *joy – sadness*, *light – dark*, *many – few*, *shout – whisper*, *superb – awful* та ін.

Таким чином, матеріали лінгвістичних праць свідчать, що явище градуальної, або полярної, антонімії найкраще ілюструють саме якісні прикметники, оскільки вони виражають ознаки, що характеризуються можливістю ступеневого зростання або спаду. У лінгвістичних працях цей семантичний клас антонімів представлений переважно різнокореновими лексемами. Зауважимо, що загалом лінгвістами було використано 88 різних пар градуальних антонімів.

Менш чисельною є група комплементарних антонімів. До цієї групи входить загалом 121 пара лексем, що складає трохи менше третини усіх виявлених антонімічних пар (28,61%). У групі переважають прикметники, частка яких складає майже 3/5. Їх було подано 76 пар. Рідше трапляються дієслова (22,31%) та іменники (11,57%), зрідка прийменники (2,48%). Серед комплементарних антонімів була виявлена лише одна пара прислівників *well – unwell*. Переважна більшість (76,86%) поданих пар комплементарних антонімів різнокореневі. Їх подано загалом 93 пари. Решта 28 пар лексем є спільнокореновими. Серед них *animate – inanimate*, *communist – non-communist*, *honest – dishonest*, *legal – illegal*, *married – unmarried*, *moral – amoral*, *thoughtful – thoughtless*.

Найбільш повторювальною парою комплементарних антонімів виявилась пара *dead – alive*, яка була використана у всіх тринадцяти лінгвістичних працях. Вісім разів трапилась пара лексем *male – female*. Сім разів була згадана пара *true – false*. У п'яти джерелах трапились пари *married – single*, *open – shut* та *pass – fail*. Антонімічна пара *honest – dishonest* була вжита чотири рази. У трьох працях подані такі п'ять пар антонімів: *asleep – awake*, *win – lose*, *man – woman*, *on – off* та *smooth – rough*. Лише у двох джерелах були вжиті дев'ять пар лексем (*go – stay*, *girl – boy*, *hit – miss*, *legal – illegal*, *married – unmarried*, *proper – improper* та ін.). Коло третини поданих пар (33,88%) комплементарних антонімів виявились неповторюваними. Серед них *accept – turn down*, *death – life*, *legitimate – illegitimate*, *mother – father*, *permit – forbid*, *private – public*, *singular – plural*, *succeed – fail*.

Отже, для ілюстрації комплементарної, або бінарної, антонімії у лінгвістичних працях використані переважно прикметники та дієслова, які є граничними за своїм характером і позначають властивості або дії предметів, що взаємовиключають одне одного. Серед поданих прикладів трапилися в основному різнокореневі лексеми. Загалом у лінгвістичних джерелах у якості прикладів було вжито 62 різних пари комплементарних антонімів.

Векторні антоніми складають майже п'яту частину поданого ілюстративного матеріалу (17,49%). Авторами лінгвістичних праць в ролі прикладів загалом їх було використано 74 пари. Групу векторних антонімів складають в основному дієслова (87,84%), значно рідше вжиті прислівники (8,11%). Серед прикладів трапились також дві пари прийменників (*towards – away*, *up – down*) та одна віддієслівна пара іменників (*establishment – disestablishment*). У групі векторних антонімів частка спільнокоренових лексем більша, ніж у двох попередніх групах, і складає 33,78%. Загалом таких пар було подано 25 (*ascend – descend*, *button – unbutton*, *embark – disembark*, *exhale – inhale* та ін.).

Найрепрезентативнішою парою векторних антонімів, на думку авторів лінгвістичних праць, є пара лексем *up – down*. Вона була використана у шести із тринадцяти джерел. У п'яти джерелах трапилась пара дієслів *come – go*. Десять пар лексем були вжиті по два рази.

Це пари *advance – retreat, arrive – depart, ascend – descend, enter – leave, fill – empty, increase – decrease, inflate – deflate, marry – divorce, push – pull, raise – lower*. Зазначимо, що більше 58% поданих пар векторних антонімів були згадані по одному разу. Серед них *build – demolish, colour – bleach, expand – contract, forwards – backwards, knit – unravel, rise – fall, widen – narrow*.

Таким чином, використані у лінгвістичних працях векторні антоніми у своїй переважній більшості є дієсловами. У семантиці таких дієслів закладена ідея переміщення у просторі, тому вони здатні позначати протилежну спрямованість дій. Пари спільнокоренових антонімів становлять коло третини прикладів з цієї групи. Загалом у лінгвістичних джерелах було подано 55 різних пар векторних антонімів.

Координатні антоніми є найменш чисельною семантичною групою (5,67% від усіх прикладів). Загалом у цю групу ми об'єднали 24 пари різнокоренових лексем. У лінгвістичних працях координатні антоніми представлені в основному прислівниками (11 пар) та іменниками (10 пар). Менше трапилось прийменників (3 пари).

Серед координатних антонімів найбільш повторювальною є пара лексем *north – south*, яка трапилась у п'яти лінгвістичних працях. У трьох джерелах були вжиті такі три пари антонімів: *above – below, east – west, left – right*. По два рази були згадані антонімічні пари *back – front, here – there, in front of – behind*. Лише чотири антонімічні пари були використані по одному разу. Це пари *after – before, first – last, in – out, stalactite – stalagmite*.

Отже, в опрацьованих лінгвістичних джерелах як приклади координатних антонімів використані переважно іменники та прислівники, оскільки вони здатні позначати дві протилежні точки певного просторового або часового відрізка. Всі вжиті антоніми цієї групи є різнокореновими. Загалом подано 11 різних пар координатних антонімів.

Д. Круз у своїй праці виокремлює ще один клас опозитів, де один член опозиційної пари виражає спробу щось зробити, а інший – успішне виконання дії. Лінгвіст позначає цей клас терміном «сатисфактиви» (*satisfactives*) і називає слабкою формою антонімів [Cruse 1987, с. 202]. Зауважимо, що цей клас антонімів виділено лише у монографії Д. Круза, їхній відсоток серед усіх виявлених прикладів невеликий (1,89%). Загалом автор подає 8 різних антонімічних пар такого типу: *aim – hit, compete – win, defend – submit, parry – take, refute – admit, save – let in, seek – find, try – succeed*.

Формально-структурний аналіз ілюстративного матеріалу засвідчує перевагу різнокоренових антонімів над словотвірними. Зазначимо, що серед виявлених прикладів ми не враховували антоніми, утворені за допомогою заперечної частки *not*. Загалом у лінгвістичних працях було подано 361 пара різнокоренових, або власне лексичних, антонімів, що становить 85,34% усіх прикладів. Серед них *acknowledge – snub, brilliant – stupid, damage – repair, huge – tiny, private – public towards – away, warm – frigid*.

Частка спільнокоренових, або словотвірних, антонімів в ілюстративному матеріалі складає 14,66%. Усі подані 62 пари утворюються за двома моделями:

1) приєднання до вихідної основи (кореня) префікса, який надає слову протилежного змісту. Таким способом було утворено 77,4% поданих пар спільнокоренових антонімів. У результаті дослідження ілюстративного матеріалу виявлено 7 продуктивних префіксів. Найпродуктивнішими виявилися заперечні префікси *un-* (*attractive – unattractive, button – unbutton, cover – uncover, do – undo, dress – undress, happy – unhappy, intelligent – unintelligent, lock – unlock, married – unmarried, pack – unpack, satisfactory – unsatisfactory, screw – unscrew, swollen – unswollen, sympathetic – unsympathetic, tie – untie, well – unwell*) та *dis-* (*appear – disappear, approve – disapprove, embark – disembark, entangle – disentangle, establishment – disestablishment, honest – dishonest, like – dislike, mount – dismount, obedient – disobedient, trust – distrust*). Крім того, використовувалися такі префікси заперечної семантики: *il/im/in-* (*accurate – inaccurate, fertile – infertile, legal – illegal, proper – improper, pure – impure*), *non-* (*communist – non-communist, human – non-human*), *a-* (*moral – amoral*).

2) приєднання до тієї самої вихідної основи (кореня) префіксів або суфіксів полярного значення. Таким чином утворилося 22,6% усіх пар спільнокоренових антонімів: *ac-/ad-/de-: accelerate – decelerate, ascend – descend; con-/di-: converge – diverge; en-/dis-: encourage –*

discourage; ex- / in-: exhale – inhale, include – exclude; ex- / in-: exhale – inhale, exclude – include; in- / de-: increase – decrease, inflate – deflate; pro- / re-: progress – regress; -ful/ -less: thoughtful – thoughtless, useful – useless.

Ілюстративний матеріал ще раз підтверджує той факт, що в сучасній англійській мові немає випадків утворення антонімів способом додавання лише заперечного суфікса до основи (кореня). Зазвичай, суфікс із заперечним значенням не просто додається до кореня, а заміняє уже наявний суфікс у слові (*useful – useless*). Зауважимо, що загалом у лінгвістичних працях було виявлено 49 різних словотвірних антонімічних пар. Найбільш повторювальною з них є пара прикметників *honest – dishonest*, яка була згадана у чотирьох джерелах. Зазначимо також, що в основному група словотвірних антонімів представлена прикметниками (48, 39%) та дієсловами (45,16%).

Таким чином, серед 846 одиниць, які утворюють виявлені нами антонімічні пари, переважають прикметники (59,1%), рідше трапляються дієслова (26%), іменники (6,62%) та прислівники (6,15%), зрідка прийменники (1,89%) та займенники (0,24%).

Результати і перспективи подальшого дослідження. В опрацьованих лінгвістичних джерелах загалом було виявлено 423 пар антонімів. Більше третини з них (35,46%) виявились неповторюваними. Спираючись на наші підрахунки, можемо стверджувати, що, на думку лінгвістів, найкраще категорію антонімії ілюструють прикметники (59,1%) та дієслова (26%). Формально-структурний аналіз ілюстративного матеріалу показав перевагу різнокореневих антонімів (85,34%) над словотвірними. Зазначимо, що у тринадцяти лінгвістичних джерелах ми виявили 226 різних пар антонімів.

Частотність вживання антонімічних пар в якості ілюстративного матеріалу характеризується плавним переходом від максимуму до мінімуму. Для оцінки вагомості поданих прикладів кожній парі антонімів привласнимо ранг у вигляді простого дробу, де в чисельнику вказується кількість згадувань певної антонімічної пари, а в знаменнику – загальна кількість лінгвістичних джерел. Як показують наші підрахунки, серед усіх пар максимально повторювальною є пара комплементарних антонімів *dead – alive* (причому значно рідше трапляються варіанти *alive – dead*), яка була вжита в усіх тринадцяти джерелах. Отже, ця пара має ранг 13/13. На другому місці знаходиться пара градуальних антонімів *hot – cold* (послідовність подачі лексем в усіх джерелах незмінна); вона згадана у дванадцяти джерелах. Ми присвоїли їй ранг 12/13. Ці дві пари, за даними наших підрахунків, творять ядро категорії антонімії. Колоядерну зону складають пари антонімів з рангом 6/13 – 9/13, тобто згадані у лінгвістичних працях по 6-9 разів. Це пари лексем *good – bad, male – female, tall – short, long – short, true – false, big – small, up – down* (послідовність компонентів у цих парах незмінна), *old – young* (зрідка трапляється комбінація *young – old*). Близня периферія категорії, на нашу думку, формується парами з рангом 3/13 – 5/13, тобто згаданими по 3-5 рази. Сюди відносимо 32 різні пари антонімів. Серед них *clean – dirty, love – hate, north – south, beautiful – ugly, honest – dishonest, above – below, happy – unhappy, on – off*. Дальню периферію розглядуваної категорії займають пари, які в обстежених джерелах трапилися два рази або один раз, тобто мають ранг 1/13 – 2/13. Згідно з нашими підрахунками, дальня периферія розглядуваної категорії налічує загалом 182 різні пари лексем (*advance – retreat, back – front, complex – simple, fresh – stale, lengthen – shorten, widen – narrow* та ін.). Таким чином, припускаємо, що центральну зону категорії антонімії формують прикметники, що ілюструють комплементарну та градуальну антонімію.

Перспективи подальших досліджень полягають у тому, що з метою виявлення структури штучних лексичних категорій буде проаналізовано наповнення інших лінгвістичних категорій (полісемія, синонімія та ін.) на матеріалі англомовних лінгвістичних праць.

Література

Краткий словарь когнитивных терминов / Под ред. Е. С. Кубряковой. – М. : Филолог. ф-т МГУ им. М. В. Ломоносова, 1996. – 245 с. Новиков Л. А. Семантика русского языка : Учеб. пособие / Л. А. Новиков. — М. : Высш. школа, 1982. — 272 с. Пестова М. С. Антонимия как объект теоретического исследования / М. С. Пестова // Вестник ЮУрГУ. Серия «Лингвистика». Том 11, № 1, 2014. — С. 18-21. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу :

<https://www.academia.edu/6796349/>. Попова З. Д., Стернин И. А. Когнитивная лингвистика / З. Д. Попова, И. А. Стернин. — М.: АСТ: Восток-Запад, 2007. — 314 с. Українська мова: Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), М. П. Зяблюк та ін. — 2-ге вид., випр. і доп. — К.: «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. — 824 с.

Джерела ілюстративного матеріалу

Brinton L. J. The structure of modern English: a linguistic introduction / L. J. Brinton. — Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins B. V., 2000. — 335 p. Cruse D. A. Lexical semantics / D. A. Cruse. — Cambridge: Cambridge University Press, 1987. — 311 p. Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of the English Language / D. Crystal. — 2nd ed. — Cambridge: Cambridge University Press, 2003. — 566 p. Geeraerts D. Theories of lexical semantics / D. Geeraerts. — New York: Oxford University Press Inc., 2010. — 341 p. Jackson H., Amvela E. Words, Meaning and Vocabulary. An introduction to modern English lexicology / H. Jackson, E. Amvela. — 2nd ed. — London: Continuum, 2007. — 249 p. Jeffries L. Discovering language: the structure of modern English / L. Jeffries. — Hampshire, New York: Palgrave Macmillan, 2006. — 252 p. Kreidler Ch. W. Introducing English semantics / Ch. W. Kreidler. — London, New York: Routledge, 1998. — 332 p. Lipka L. An outline of English lexicology: lexical structure, word semantics, and word-formation / L. Lipka. — 2nd ed. — Tübingen: Niemeyer, 1992. — 212 p. Lyons J. Semantics / J. Lyons. — Vol. 1. — Cambridge: Cambridge University Press, 1977. — 375 p. Murphy M. L. Semantic relations and the lexicon: antonymy, synonymy, and other paradigms / M. L. Murphy. — New York: Cambridge University Press, 2003. — 296 p. Palmer F. R. Semantics. A New Outline / F. R. Palmer. — Cambridge: Cambridge University Press, 1976. — 164 p. Saeed J. I. Semantics / J. I. Saeed. — 2nd ed. — Oxford: Blackwell Publishing, 2003. — 415 p. Hurford J. R., Heasley B., Smith M. B. Semantics: A Coursebook / J. R. Hurford, B. Heasley, M. B. Smith. — 2nd ed. — Cambridge: Cambridge University Press, 2007. — 350 p.

УДК 811.111'37'42

НУЗБАН О.В.

(Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича)

**ПРОТОТИПІЗАЦІЯ ПЕРЦЕПТИВНИХ КОНЦЕПТІВ HARD / SOFT
ТА ЇХ ВЕРБАЛІЗАЦІЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ**

Стаття присвячена дослідженню прототипізації перцептивних концептів *HARD / SOFT* в умовах їхньої вербалізації. У результаті описано систему сенсорних образів та образів-уявлень, породжених прототипами ознак “твердий” / “м’який” в англійській мовній свідомості. Доведено когнітивний статус прототипів (як точок референції) при концептуалізації досліджуваних ознак.

Ключові слова: перцептивний концепт, прототипна семантика, перцептивний еталон, прототипізація, образ

Нузбан А. В. Прототипізація перцептивних концептів HARD / SOFT и их вербализация в английском языке. Статья посвящается исследованию прототипизации перцептивных концептов *HARD / SOFT* в условиях их вербализации. В результате описано систему сенсорных образов и образов-представлений, порожденных прототипами признаков “твердый” / “мягкий” в английском языковом сознании. Доказано когнитивный статус прототипов (как точек референции) при концептуализации исследуемых признаков.

Ключевые слова: перцептивный концепт, прототипная семантика, перцептивный эталон, прототипизация, образ.

Nuzban O. V. Prototypization of perceptual concepts HARD / SOFT and their verbalisation in the English language.

The article focuses on the analysis of prototypization of perceptual concepts *HARD / SOFT* in the process of their verbalization. The system of sensory images and conceptions, generated by the prototypes of the features “hard” / “soft” in the English linguistic consciousness has been outlined. The cognitive status of the prototypes (as the points of reference) in the process of the conceptualization of the features under study has been demonstrated.

Key words: perceptual concept, prototype semantics, perceptual standard, prototypization, image.

Вже упродовж декількох десятиліть поспіль у лінгвістичних дослідженнях підтримується курс на антропоцентричність, згідно з яким вивчення мови неможливе без врахування її носія (творця). Крім того, як стверджують вчені, носій мови – це носій концептуальних систем, тоді як концепт представляє сукупність принципово важливих для людини знань про світ. Дослідження концептів не втрачає своєї актуальності і сьогодні, оскільки мислення людини, як і мова є безупинним континуумом, тісно пов’язані зі змінами, які відбуваються у житті людини. Система концептів репрезентує картину світу окремої етнічної спільноти, у якій відображено сприйняття та розуміння світу людиною. Одним із фрагментів картини світу є концептуальна сфера “перцептивна ознака”, яка, згідно із мовними даними, широко представлена у різних картинах світу й англійській, зокрема. З огляду на це, О. М. Селіверстова зауважує, що “реєстрація зорових, тактильних та інших відчуттів лежить в основі багатьох мовних концептів” [Селіверстова 2002, с. 17]. Відповідно, у спектрі запропонованого дослідження аналізуються концепти *HARD / SOFT*, які реферують до самих відчуттів людини та визначаються нами як “перцептивні”. Ключовими лексичними одиницями (далі: ЛО) досліджуваних концептів виступають прикметники *hard / soft*, які номінують набутий людиною